

Kan en politisk næse være lang?

Et etymologisk og framinganalytisk eftersyn af næsen som tjenstlig irettesættelse

Af Sune Sønderberg Mortensen

This article examines the special political-administrative sense of the word *næse* ‘nose’ in Danish, designating formal public reprimand. A *næse* is frequently given through a majority vote in the Danish Parliament to members of the government as a culmination of political controversy over e.g. administrative errors or failure to govern in compliance with rules or agreements. However, the article shows that in public debate and media representations, the political *næse* tends to achieve satire and caricature rather than serious criticism, owing in part to its bodily association. It is even perceived by some as a symbol of democratic decline, directly compromising its official purpose. On the other hand, the political *næse* is explicitly assumed across Danish media and on the official website of the Danish Parliament to derive historically from a lexeme unrelated to the smelling organ, viz. the obsolete Middle Danish noun *nesæ*, designating ‘shame’/‘dishonour’. To shed light on these contradictory interpretations, previous etymological treatments are consulted and discussed, establishing that there is little authoritative support for the standard etymological explanation given by Danish media and the Danish Parliament. However, certain Danish dialect features are discussed as they seem to add complexity to the general picture. Finally, a sample of written media representations of political *næse* cases is explored through the lens of framing analysis, to illustrate how the fuzzy etymology and semantics of the political *næse* reflect its usage and understandings in current news media.

1. Indledning¹

Næser er et velkendt parlamentarisk instrument i dansk politik. De kan vedtages af eksempelvis Folketinget som en formel kritik af politikere (eller embedspersoner), ofte med status af en advarsel og som alternativ til mere indgribende sanktioner såsom mistillidsvotum, rigsretssag eller afskedigelse, fx:

Et flertal i Folketinget udtaler »meget skarp kritik« af Esben Lunde Larsen og kalder hans ageren i sagen »overordentlig kritisabel« [...] Esben Lunde Larsen får næsen, der er en skriftlig påtale, ovenpå

---

1 Jeg takker redaktør Simon Skovgaard Boeck for særdeles værdifulde kommentarer til en tidligere version af artiklen, og Eva Skafte Jensen og Asgerd Gudiksen for indsigtfuld sparring i arbejdsprocessen. Alle fejl og svagheder i artiklen er selvsagt alene mit ansvar.

sagen om de såkaldte kvotekonger i dansk fiskeri. [...] Regeringens støtteparti, Dansk Folkeparti, lod ham efterfølgende slippe med en næse og et »gult kort«. (TV Midtvest 2017, 6/4)

Samtidig med næsernes alvor og konventionelle parlamentariske funktion betragter mange dem imidlertid også som et latterligt og nytteløst aspekt af det politiske spil, som måske endda er med til at underminere demokratiet, fx:

Hvad er en næse overhovedet? Er det ikke i samme kategori som en prut i en kop ymer? Altså fuldstændig ligegyldigt. Det har jo INGEN konsekvens. Altså med mindre, at politikeren skulle rende rundt med en klovnænse i 6 måneder. (Sjællandske Nyheder 2022, 13/7)

Jeg vil gerne understrege, at hvis regeringens støttepartier mener, at der ikke er grundlag for andet end en såkaldt næse til regeringen, vil den demokratiske skandale i vores land være fuldbyrdet. (Berlingske 2022, 5/7b)

Eftersom politiske næser gives op mod et par gange om året i gennemsnit og typisk indtager centrale og stærkt medieomtalte roller i forbindelse med toppolitiske skandaler og konflikter (Altinget 2020, 27/6), er den repræsentation de får i offentligheden, et væsentligt aspekt af hvordan vi møder og oplever dansk politik og ikke mindst de danske politikere der modtager såvel som tildeler næserne. I denne artikel diskuterer jeg nyhedsmediernes formidling af det politiske næsebegreb og viser først hvordan mediernes gængse forklaring af næsens sproglige ophav er i modstrid med de sparsomme videnskabelige fremstillinger der findes, og må nuanceres igennem en nærmere etymologisk analyse. Derefter illustrerer jeg hvordan mediernes repræsentationer af næsen i forskellige politiske kontekster i stort omfang er præget af humor og latterliggørelse og generelt vidner om divergerende forståelser og værditilskrivninger, som i nogen grad kan siges at reflektere næsens uklare etymologiske forklaringsrammer.

2. Hvad er en politisk næse?

Næsen som term for tjenstlig – herunder politisk – irettesættelse omtales i bl.a. *Den Danske Ordbog*, hvor betydningen karakteriseres som tjenst-

lig »irettesættelse« (DDO: *næse*), og *Ordbog over det Danske Sprog* med betydningen »bebrejdelse (fra en overordnet, foresat) for en begaaet fejl ell. forseelse; irettesættelse; røffel. (ofte i forb. faa, give en næse)« (ODS: I. *Næse*). I den politisk-administrative særbetydning er en næse altså noget man modtager eller tildeler, og udtrykket *at få en næse* spores tilbage til i hvert fald 1787, hvor det optræder i skuespillet *Enke- og Liigkassen eller Den forstyrrede Generalforsamling* af Frederik Wilhelm Wiwet (ODS: I. *Næse*; Bramsen 2001). Andre næseudtryk med relation til irettesættelse kendes tidligere og er bl.a. nævnt i *Kalkars Ordbog*, som dækker perioden 1300-1700, fx *bide en over næsen*, *kneppe på næsen*, *sidde på ens næse* (KO; *næse*), men disse udtryk adskiller sig ved at irettesættelsen altid består i en afstraffende handling rettet mod næsen. I konstruktionen *få/give en næse*, som ikke optræder i KO, betegner næsen i sig selv en irettesættelse, og det er denne betydning jeg behandler som den politiske næse.

I egentlig politisk kontekst beskrives næsen og dens implikationer i Kaare R. Skous opslagsværk *Dansk Politik A-Å*:

næse, populær betegnelse for en kritik mod en politiker, som regel udtrykt af et byråd, et af Folketingets udvalg eller Folketingets ombudsmand. Næser får sjældent parlamentariske eller andre politiske konsekvenser og gives oftest for (formelle) overtrædelser af samarbejdsrelationer. Udtrykket har formentlig rod i gammeldansk *nesæ*, der betød skam eller vanære. (Skou 2007: 794)

Denne beskrivelse er på linje med oplysninger på Folketingets hjemmeside, hvor det under informationspunktet »Ministeransvar« hedder:

Hvis et flertal i Folketinget mener, at en minister har handlet forkert, kan Folketinget eller et af Folketingets udvalg vedtage en beslutning, som kritiserer ministeren. Det er en sådan kritik, der i pressen omtales som en næse. Udtrykket næse stammer formentlig fra det gammeldanske *nesæ*, der betyder skam eller vanære. (Folketinget.dk)

Den politiske næse er et særligt dansk fænomen, i hvert fald benævnelsen. I Norge har Stortinget en tilsvarende parlamentarisk praksis, som dog kaldes *daddelveftak* eller *kritikkvedtak* (Stortinget.no), og i den svenske Riksdag har man angivelig savnet muligheden for ministerkritik på dette

niveau i en grad så man har overvejet at adoptere det danske næsebegreb (DR.dk 2012, 2/4). Der eksisterer øjensynlig heller ikke et politisk næsebegreb i andre europæiske lande (fx Der Nordschleswiger 2022, 5/7; France24 2022, 2/11), selvom næsen også i fx tysk og svensk kan henvises til irettesættelse mere generelt. Således er kilder til viden om den politiske næse også omtrent begrænset til hvad der er skrevet og sagt i en dansk kontekst. Bortset fra encyklopædiske og historiske opslagsværker som de ovenfor citerede – herunder også enkelte etymologiske og dialektale beskrivelser (som jeg ser nærmere på i det følgende) – har den politiske næse ikke tidligere været selvstændig genstand for videnskabelige studier.²

Til gengæld nyder næsen omfattende medieomtale hver gang den gives eller trues med, både i nyhedsjournalistikken (fx DR.dk 2019, 20/2; TV2.dk 2020, 3/12; Jyllands-Posten 2021, 28/5; Berlingske 2022, 5/7a), i opinionsstof (fx Berlingske 2022, 5/7b; Ekstra Bladet 2022, 5/7), i baggrundsbehandlinger (fx Vejle Amts Folkeblad 2017, 5/4; Altinget 2020, 27/6) og i indslag af fagligt causerende art (fx Information 1998, 10/2; Kristeligt Dagblad 2014, 27/1). Både når fokus er på næsen selv, og når det snarere handler om dens politiske implikationer, inkluderer fremstillingerne ofte faktabokse eller andre sagligt prægede forklaringer, som typisk er mere eller mindre direkte baserede på Kaare R. Skous beskrivelse, eventuelt krydret med uddybninger, statistik eller anekdoter, fx:

Rekordholderen af næser er tidligere udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen (V), der blev tildelt 80 næser. Størstedelen på grund af fodnotepolitikken, hvor et flertal i Folketinget pålagde ham at tage forbehold i Nato-samarbejdet. Det brød han sig ikke om, så han kaldte det »hædersnæser«. (Berlingske 2022, 5/7a)

Dog formidler enkelte mediebidrag regulær sprogfaglig ekspertise, som er værd at hæfte sig ved her. Således gør professor Jørn Lund sig – under pseudonymet Professor Higgins – betragtninger om næsen i Information og knytter bl.a. udtrykket *at få en næse* til det forhold at »det old-islandske sprog kendte til (næse)roden i verbet ‘hneisa’, ‘næse af’«. (Information 1998, 10/2). Og i Fyens Stiftstidende (2010, 12/11) har man rådført sig med Jørgen Nørby Jensen fra Dansk Sprognævn, som svarer på spørgsmålet: »hva’ f.... er meningen med udtrykket »at få en næse«?!«:

---

² Dog kan nævnes et – desværre ikke længere tilgængeligt – studenterblogindlæg om den politiske næses retoriske funktion; jf. Holm 2017.

- Det er et forholdsvist gammelt udtryk, som har rødder i den klassiske oldtid. På både latin og græsk findes vendingen »at trække nogen rundt ved næsen« – altså at gøre nar af.
- Man kunne også blive forsynet med en kunstig næse og derved blive latterliggjort. Udtryk som »dreje en en næse« eller »dreje en en voksnæse« var også almindelige engang, men dem tror jeg ikke bliver brugt i dag.
- Næsen er fra gammel tid blevet forbundet med noget lidt latterligt. Noget man kunne bruge til at udtrykke foragt. Hvorfor ved jeg ikke. [...]
- Man kan også få en »lang næse« – blive narret eller skuffet, og i ældre tid havde man også udsagnsordet »at næse«. Det kunne man gøre [sic], hvis man ville give en reprimande. (Fyens Stiftstidende 2010, 12/11)

Jørgen Nørby Jensens analyse, som i øvrigt også er fremlagt i et senere interview på DR2 (DR.dk 2013, 12/6) samt i Politiken (2014, 24/1), trækker altså tråde tilbage dels til den anatomiske næses farverige symbolik, idiomatik og kulturhistorie, dels til verbet *at næse* 'give en reprimande' i ældre sprogrtrin. Her er det værd at bemærke at også Jørn Lund, Kaare R. Skou og Folketingets hjemmeside peger på slægtskab mellem den politiske næse og ældre, selvstændige leksemer, hhv. oldislandsk *hneisa* 'næse af' og gammeldansk *nesæ* 'skam'/'vanære'. Sammenfattende tilbyder medierne – herunder de fagfolk der kommer til orde – dermed en nogenlunde fælles, og i vidt omfang indbyrdes bekræftet, grundforståelse af den politiske næse som:

- »populær« mediejargon for en formel tjenstlig irettesættelse,
- som fremhæver »noget lidt latterligt« ved den der irettesættes,
- og som formentlig har sit ophav i substantivet *nesæ* 'skam'/'vanære' og/eller verbet *hneisa/næse af* 'give en reprimande', dvs. nogle potentielt mere alvorlige betydningslag af irettesættelse

Der bliver i reglen taget eksplicitte forbehold for usikkerhed og vanskeligheder i disse karakteristikker, men den gennemgående stemning af afklarethed i sagen tydeliggøres alligevel når fx koblingen til *nesæ* jævnligt præsenteres som et faktum, uden det »formentlig« som ellers optræder hos Kaare R. Skou og Folketinget, fx:

Udtrykket næse stammer fra det gamle nesæ, som betyder skam eller vanære. (Altinget 2017, 14/3)

Udtrykket 'næse' stammer oprindeligt fra det gamle ord 'nesæ', som betød skam eller vanære. (DR.dk 2017, 4/4)

Som jeg diskuterer i det følgende, er der forskellige problemer i mediernes standardfortælling om den politiske næse. Dels er det ikke indlysende at begrebet både skal være rundet af den kropslige næses kulturhistorie og samtidig stamme fra ordet *nesæ*, som ikke har noget med kropsdele at gøre. Dels afspejler mediernes omtaler af politiske næser og deres involverede aktører et komplekst semantisk spillerum, hvor divergerende betydningsaspekter, referencerammer og værdisæt kan fremhæves eller nedtones alt efter kontekst, formål og etymologisk fortolkning. Disse uklarheder og modsætninger kan være med til at så tvivl om næsens parlamentariske funktion og berettigelse, så de er værd at undersøge nærmere. Jeg lægger ud med det historiske perspektiv.

3. Etymologi: På jagt efter næsens rod

3.1. Næse vs. *nesæ*, *nesa*, *hneisa* og beslægtede former

Som nævnt er udtrykket *at få en næse* belagt tilbage til i hvert fald 1787, og flere iagttagere sporer denne irettesættelsesbetydning til selvstændige leksemer i ældre sprogtrin og videre til kulturelle praksisser og symbolikker med rod i den klassiske oldtid. Generelt er disse praksisser og symbolikker – som ofte indebærer karikatur og latterliggørelse – knyttet til næsens anatomi, funktioner, placering i ansigtet, form og størrelse mv. Med andre ord er det »latterlige« ved en politisk næse øjensynlig forbundet med en forståelse af næsen som en *kropsdel*, hvad end den gestaltet i kød og blod, som Pinocchios træskæft, som drejet i voks eller foldet i pap (se også Stefánsson: *næse* i Symbolleksikon). Næsen i denne forstand er fra et etymologisk synspunkt relativt uproblematisk – fx beskrives den således i *Politikens etymologisk ordbog*:

næse *næs+e* subst.

< olddansk *næsa* ‘næse’ dannet som sing. til plur. *næsir* ‘næsebor’
 < urnordisk **nasīR* [...] afl. fællesgermansk **nasō-* ‘næsebor’ <
 indoeuropæisk **nas-*, *nās-*, **nus-* ‘næse, næsebor’. (PEO: *næse*)

Derimod er netop irettesættelsesbetydningens etymologi – herunder dens eventuelle relation til *nesæ*, *hneisa* og *næse* (vb.) – mindre entydig. Først og fremmest er det relevant at påpege at *nesæ* og *hneisa* etymologisk er beslægtede med hinanden, men betragtes som urelaterede til den kropslige næse. Hvor *næse* i anatomisk betydning spores tilbage til indoeuropæisk **nas-*, *nās-*, **nus-*, behandles *nesæ* (såvel som beslægtede former, fx svensk hhv. bornholmsk *nesa* og jysk *nese*) som et selvstændigt leksem der har ophav i oldislandsk *hneisa*, og som ikke kan spores længere tilbage end til oldnordisk. *Gammeldansk Ordbog* (GO) konstaterer blot at ordet er uddødt (GO: *nese*), hvilket i øvrigt ikke er tilfældet for den svenske pendant *nesa*, der bruges i dag (fx *Svensk ordbok*, SO: *nesa*). I nogle af de etymologiske ordbøger får vi lidt flere detaljer:

nesa = fsv. – isl. *hneisa*, ä. da. *nesæ* till isl. *hneiss*, usel, eländig, o. isl. vb. *hneisa* (-st-), förringa, ä. nsv. *nesa*, skymfa, sv. dial. *näisa*, håna, da. dial. *nese* ds.; ett speciellt nordiskt ord av dunkel härledning. (*Svensk Etymologisk Ordbok*, SEO: *nesa*)

Helt forskjelligt [fra dansk *næse*, red.] er d. dial. *nese* «irettesætte», samme ord som n. dial. *neisa* «tirre ved stiklerier», oldn. *hneisa* «beskjæmme» (sv. *nesa* «skam» = oldn. *hneisa*)... (*Etymologisk ordbog over det norske og det danske sprog*, EONDS: *Næse*)

nesa vanära; skam

• fornsvenska *nesa*; nordiskt ord, t.ex. isländska *hneisa* med samma betydelse, till *hneisa* ‘skämma ut’; av osäkert ursprung (*Nordstedts etymologiska ordbok*, NEO: *nesa*)

3.2. Irettesættelsesbetydningen af *næse*

Med dette in mente kan vi se på hvordan irettesættelsesbetydningen af *næse* og det centrale udtryk *få* (eller *give*) *en næse* så forklares etymologisk. ODS behandler denne variant som betydning 6.3:

bebrejdelse (fra en overordnet, foresat) for en begaaet fejl ell. forseelse; irecttesættelse; røffel. (ofte i forb. faa, give en næse). (ODS: I. *næse*)

Her knyttes irecttesættelsesbetydningen navnlig til betydningerne 6.1 og 6.2, som vedrører at blive »narret« eller »skuffet«, jf. udtrykkene *få en lang næse* og *dreje en en næse* (ODS: I. *næse*), altså karikerede gestalteringer af den kropslige næse – og det ekspliciteres at denne betydning er:

...**vistnok uden forb. m.** bornh. *nesa*, skam, vanære, ogs.: irecttesættelse (Esp.235), gl. *nesæ*, *næsæ*, skam, vanære (Kalk.III. 225), oldn. *hneisa*, bornh. *nesa*, beskæmme, bebrejde, j. *nese*, irecttesætte, oldn. *hneisa*, jf. u. II. *Næse* (ODS: I. *næse*, min fremhævning)

En tilsvarende analyse findes i EONDS, som ligeledes knytter udtrykket *få en næse* til en lang næse:

Faa en lang næse (bli skuffet), sv. *få lång näsa* [...] ansigtet blir langt som følge af skuffelse, hvorved ogsaa næsen synes længere. – Faa en næse (irecttesættelse) = t. *eine Nase bekommen*: denne betydning af næse er vel udviklet af det foregående udtryk ved ombytning af aarsag og virkning. Helt forskelligt er d. dial. *nese* «irecttesætte»... (EONDS: *Næse*, jf. fortsættelsen citeret ovenfor).

Den etymologiske kobling mellem den politisk-administrative næse og gammeldansk *nesæ* som bl.a. Skou (2007), Folketinget og mange nyhedsmedier fremhæver, har ODS og EONDS altså tidligere taget eksplicit stilling til og fundet implausibel (om end med forbehold, jf. fx »vistnok«). Leksemet *nesæ/nesa* 'skam'/'vanære' knyttes til *hneisa* og beslægtede ord/varianter, men ikke til *næse* i ODS' betydning 6.3, 'bebrejdelse', 'irecttesættelse', 'røffel', herunder udtrykket *få en næse*. I det hele taget er det almindeligt at ordbøger der omtaler udtrykket *få en næse*, gør det under beskrivelserne af *næse* i kropslig betydning – fx i *Den Danske Ordbog* (DDO), hvor irecttesættelsesbetydningen nævnes som en »overført« betydning af *næse*:

3.

OVERFØRT tjenstlig irecttesættelse

ORD I NÆRHEDEN udskældning | irecttesættelse | reprimande | røffel | gardinprædiken [...]

GRAMMATIK få en næse | give NOGEN en næse
(DDO: *næse*)

Tilsvarende beskrives den tyske pendant, *eine Nase bekommen* (jf. EONDS), i *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* (DWDS) alene som en betydningsvariant af *Nase*:

3.
veraltet, salopp Tadel, Verweis
Beispiele:
er hat eine (tüchtige) **Nase** bekommen, einstecken müssen
Eine **Nase** hatten sie sicher von ihren Vorgesetzten zu erwarten
[BEBEL, *Aus meinem Leben* 714] (DWDS: *Nase*)

Det overordnede billede i etymologien og leksikografien understøtter således ikke at der skulle være en forbindelse mellem irettesættelsesbetydningen af *næse* – herunder udtrykket *få/give en næse* – og det gammel-danske *nesæ* og beslægtede former.

3.3. Sammenfald i bornholmsk

Dog er det muligt at pege på visse forhold beskrevet for bl.a. bornholmsk som måske kan komme Skous, Folketingets og mediernes forklaring lidt i møde og i hvert fald bidrage til at nuancere forståelsen af den politiske næse. Som nævnt kobler både Jørn Lund (aka. Professor Higgins) og Dansk Sprognævns Jørgen Nørby Jensen den politisk-administrative næse til en verbalform af *næse*, hvorimod de ikke omtaler substantivet *nesæ*. Og i ODS' behandling af *næse* som verbum, dvs. II. *næse*, fremstilles relationen til *nesa*, *nese*, *hneisa* mv. da også lidt anderledes end for substantivformen I. *næse*, jf. ovenfor. Irettesættelsesbetydningen af verbet beskrives under betydning 4) som »give en næse (I.6.3); *reprimandere*« (ODS: II. *næse*), men i opslagets indledning noteres der mere generelt om verbet:

i dial. i bet. 4 sammenfaldet m. et andet ord: bornh. nesa, skamme ud, bebrejde (Esp.235), jy. nese (MDL.377. Feilb.II.683), hal-landsk näjsa (Rietz.472), oldn. hneisa (se u. I. Næse 6.3) (ODS: II. næse, min fremhævning)

Ifølge ODS er irettesættelsesbetydningen af verbet *næse* altså dialektalt »sammenfaldet« med bl.a. det bornholmske verbum *nesa* 'skamme ud'/ 'bebrejde' og beslægtede leksemer. Hvilken nærmere karakter sammenfaldet har, uddybes ikke, men det er nærliggende at antage at der menes et fonetisk/ortografisk sammenfald og altså ikke et etymologisk slægtskab – al den stund at irettesættelsesnæsen jo under substantivformen (I. *næse*) beskrives som etymologisk urelateret til de selvsamme leksemer. Et lignende sammenfaldsfænomen beskrives (også for bornholmsk) i *Th. Teinnæs' Måloptegnelser* (TTM):

¹næza (f. og verb. Subst.)

⟨nesa⟩ – irettesættelse – og verbet ⟨nesa⟩ – skamme ud, irettesætte – (Esp.) er **blandet sammen med** ⟨næza⟩; der siges ⟨næza ejnj å⟩ – give en en over næbbet... (TTM: *næza* (f. og verb. Subst.), min fremhævning)

TTM observerer således også en sammenblanding mellem *nesa* (som substantiv såvel som verbum) og den kropslige *næza* 'næse' i udtrykket *næza ejnj å*, som antagelig kan oversættes direkte til 'næse en af', selvom TTM vælger et andet udtryk. Det er værd at notere at det bornholmske *nesa* (og i øvrigt også jysk *nese*) bliver koblet til betydningselementerne bebrejdelse/irettesættelse, i modsætning til bl.a. gammeldansk *nesæ* 'skam'/ 'vanære'. *Espersens Bornholmsk Ordbog* (EBO) ekspliciterer indholdssiden yderligere med en opdeling af substantivet i to betydningsvarianter:

^[1] Nesa (f.)

1) Skam, Beskæmmelse, Vanhæder: de' va en hässeli *nesa* forr (el. på) hannem (at han f. Ex. blev Fader til et uægte Barn); Sv. *nesa*; Gl. Dsk. (Riimkrønik.) *Nesæ*; Isl. *hneysa*, *hneisa*.

2) beskæmmende Irettesættelse: hajn ga hannem —, fijkkj en *nesa*; **ogsaa høres** *näsa* (= **Dsk.** *Næse*), men bruges sædv. om en simpel Irettesættelse. (EBO: ^[1]*Nesa* (f.), min fremhævning)

Her uddybes under betydning 2) relationen mellem de sammenfaldende/ varierende former, idet EBO ikke kun registrerer et udtryksmæssigt sammenfald, men også en mulig semantisk/pragmatisk forskel mellem *give/få en nesa* »beskæmmende Irettesættelse« og *give/få en näsa/næse* »simpel Irettesættelse«. Koblingen mellem udtrykket *få en næse* og substantivet *nesa* understøttes endelig i *Marckmanns Bornholmsk Ordbog* (MBO),

hvor »at faa en Næse« uden videre knyttes til *nesa* 'skam'/'vanære', og ikke *næza* 'næse':

Nesa (f.)

Skam, Vanære, isl. *hneisa* (at faa en Næse).

(MBO: Nesa (f.))³

3.4. Tre forskellige forklaringsrammer

Der tegner sig dermed tre konkurrerende forklaringsrammer for irettesættelsesbetydningen af *næse*: En hvor betydningen er urelateret til 'skam'/'vanære'-leksemerne *nesæ*, *hneisa* og beslægtede varianter, men knyttet til gestaltninger af den kropslige næse via udtryk som *få en lang næse* og *dreje nogen en næse* (fx ODS: I. *næse*; EONDS); en hvor betydningen er relateret til *nesæ*, *hneisa* og beslægtede varianter (fx MBO; Skou; Jørn Lund; Jørgen Nørby Jensen); og en hvor der blot observeres sammenfald/sammenblanding mellem formerne (fx ODS: II. *næse*; TTM, EBO). Det er værd at bemærke her at mediernes forklaring af den politiske næse ofte bygger på både den første og den anden forklaringsramme, selvom de to i princippet er uforenelige: Enten har den politiske næse rod i oldislandsk *hneisa*, eller også har den rod i den kropslige næse (af indoeuropæisk *nas*).

Imidlertid kan det sammenfald mellem formerne der observeres omkring 1900 i bl.a. bornholmsk, måske være med til at belyse de divergerende forklaringer. Den dialektale variation kan være led i en lokal omtolkningsproces for *nesa*, *nese* mv. i retning af fonetisk og ortografisk sammensmeltning med *næse*. EBO tilføjer at *näsa/næse* indebærer en mildere, »simpel« irettesættelse sammenlignet med *nesa*, og en hypotese kan således være at sammensmeltningen på udtrykssiden også indebærer en semantisk interaktion af en art. Noget af det skamfulde og vanærende fra *nesa* og *nese* kan have indlejret sig som alvorsprægede betydningslag i irettesættelsesbetydningen af *næse*, samtidig med at den kropslige næses mere muntre og uformelle konnotationer har mildnet skammen og vanæren, der

3 Også *Svenska Akademiens Ordbok* (SAOB) omtaler *få en nesa* (ud over *få en näsa*, der tilskrives dansk), dog tilsyneladende uden irettesættelsesbetydningen: »...åstadkomma att ngns ära kränkes l. att skam drages över ngn; förr äv. dels i uttr. *få en nesa av ngn*, få lida skam på grund av ngn...«, eksemplificeret med: »Drottningen hade nw fått .. en stoor neese, bådhe aff sin man och sinne syster (*gm deras kärleksförhållande*) *Dens. Kr.* 81 (c. 1540).« (SAOB: *nesa* subst.¹)

for eksempel kan udmøntes i latterliggørelse. Hvis en sådan udvikling har fundet sted i bornholmske og jyske dialekter, er det selvfølgelig ikke sikkert at sammensmeltningen også har vist sig i andre danske områder og i rigsmålet. Men for så vidt at både *hneisa* og den kropslige *næse* kan siges at være kilder til i hvert fald nogle nutidige forståelser af den politiske næse, uden indbyrdes slægtskab i øvrigt, er det ikke et ukendt fænomen i historisk lingvistik. Inden for sprogforandringsteori kendes fx udtrykket *multiple source constructions* (de Smet et al. 2015; Gregersen 2020), ligesom visse eksempler på sproghistoriske sammenblandinger og forvekslinger har været karakteriseret som *folkeetymologi* (fx Ayers 1986; Gundersen 1995; Katlev: *folkeetymologi* i *Den Store Danske*). Fra et sprogforandringsperspektiv er det værd at bemærke – med forbehold for det meget begrænsede materiale behandlet her – en mulig grammatisk udvikling der kan have ledsaget og understøttet en sammensmeltning af *nesa/nese* med *næse*. I de tidligste eksempler møder vi substantivet *nesæ/nese* som potentielt utælleligt, ikke-individueret prædikatsled (Hansen & Heltoft 2011:226), illustreret i GO's to belæg fra *Rimkrøniken* (1495), hhv. linje 807 og 4420:

The slowe hannum enæ ther hoss en skow
tvert i modh ræt kemppe low
Ther fyngæ allæ danskæ nesæ vdaff
*De slog ham ene der i en skov
stik imod ret krigerlov
Det fik alle danske nese af [...]*

I tornborigh grebe the Eric myn søn
som ieg lod tijl konge keese
Thee reddes ey trw the horde ey bøn
the giorde hannum last och neese
*I Tårnborgh greb de Erik min søn
som jeg lod vælge til konge
De ræddes ej tru de hørte ej bøn
de gjorde ham last og nese*
(GO: nese, mine fremhævninger og oversættelser)

Mange tilsvarende eksempler på ikke-individueret anvendelse kan i øvrigt findes for svensk *nesa/nese* i SAOB, fx »*Thet giorden j migh til stoor nese.*« [1621, red.]; »*Fienden måste med nesa upphäfva belägringen.*« [1793, red.]. Betydningen af *nesa/nese* forekommer i sådanne eksempler abstrakt og

begrebslig, i hvert fald sammenlignet med hvordan vi i dag forstår den individuerede, konkrete og ganske tællelige næse som Uffe Ellemann-Jensen eksempelvis kunne inkassere 80 af. I en længere overgangsperiode finder vi også eksempler på *nesa/neese* med eksplicit argumentstatus:

Drotningen hade nw **fått .. en stoor neese**, bådhe aff sin man och sinne syster
(SAOB: *nesa*, jf. note 3)

de' va en hässeli *nesa* forr (el. på) hannem
hajn ga hannem —, fijkkj en *nesa*
(EBO: ^[1]*Nesa* (f.))

Hvorvidt disse forskelle specifikt kan henføres til omtolkninger af *nesel/nesa* mv. eller snarere mere generelle omtolkninger i (dele af) sprogsystemet, vil jeg ikke gå nærmere ind i her – pointen er at ændringerne i alle tilfælde synes at harmonere med en sammensmeltning med *næse*.

4. Framing i medierne: Blodtud, klovnenæse eller skam og vanære?

Multiple source-forklaringsrammen kan være med til at belyse ikke bare baggrunden for næsebegrebet, men også aspekter af dets semantik og brugsmønstre i moderne dansk. Nyhedsmedierne spiller en central rolle i formidlingen, diskussionen, forståelsen og dermed også betydningsudfyldningen af det politiske næsebegreb, og i det følgende vil jeg give eksempler på hvordan næsen konkret omtales i medierne i en række politiske kontekster, med særligt fokus på leksikalske valg. På den baggrund forsøger jeg at udpege nogle mønstre i framingen af den politiske næse (fx Entman 1993; Borchmann 2013; Lakoff 2014; Steen & Reiter 2015) og diskuterer hvordan framingmønstrene afspejler næsebegrebets komplekse semantik og etymologi.

4.1. Kropsdel eller kritik

Som nævnt er der et modsætningsforhold i mediernes fremstilling af den politiske næse, idet den dels bruges om alvorlig kritik og endog knyttes til skam og vanære, dels forbindes med humor og latterliggørelse – ofte

inden for en og samme fremstilling. Det latterliggørende aspekt knytter sig generelt til konceptualiseringen af den politiske næse som en kropslig næse, en konceptualisering der eksempelvis kan være tydelig i illustrationer, både når hensigten er seriøs og satirisk. Af ophavsrettighedshensyn kan illustrationer ikke gengives her, men jeg kan eksempelvis nævne DR.dk's næseillustration i faktaboksen »Ministre kan få en næse« (DR.dk 2022, 5/7), TV2.dk's foto af Lene Espersen med en clipart-næse indsat foran ansigtet (TV2.dk 2010, 4/11) og en karikaturtegning af Uffe Ellemann-Jensen med en gigantisk næse, hvori der hænger en række af mindre næser (Vejle Amts Folkeblad 1991, 10/5). Den mere eller mindre direkte forbindelse til kropslige næser fremhæves i høj grad også via leksikalske og andre sproglige valg, hvilket jeg illustrerer i det følgende. Koblingen er på ingen måde overraskende, og den bekræftes som diskuteret i ordbøger og etymologiske fremstillinger. Men der er trods alt kun tale om en overført betydning, og konceptuelt og politisk kan der være langt fra at kritisere ministre til at gøre nar ad dem. Alligevel fremstår det ofte som én og samme ting når der er næser involveret i sagen. Selv når næsen som tjenstlig irettesættelse skal forklares sagligt, er terminologien svær at løsrive fra det sproglige inventar der bruges om kropslige næser – fx når det fremhæves at politiske næser kan være store eller små:

Kæmpetud eller lille næse

Graden af kritik og næsens størrelse afgøres som regel af det ordvalg, som beskriver fejltrinnet, og selv om der ikke findes nogen fast skala, så opererer statsrevisorerne med et sæt retningslinjer

Hvis der bliver udtalt »stærk kritik« eller »skarp påtale« i en sag, vil det blive fortolket som en stor næse. Hvis ordvalget er mildere, og kritikere bruger vendinger som, at man »finder det utilfredsstillende«, »indskærper« noget eller »finder noget kritisabelt«, så er der ifølge Statsrevisorerne tale om en mellemstor næse.

Man taler om en mindre næse, hvis kritikere »påpeger«, »understreger« eller »beklager« noget, eller man finder noget »bekymrende« eller »foruroligende«. (Politiken 2014, 24/1)

Således er adjektiverne *stor*, *mellemstor*, *mindre* og *lille* ikke lige så naturlige gradsangivelser for en formel irettesættelse som fx *stærk*,

skarp eller *alvorlig* kunne være. Omvendt inviterer de til konceptualisering af næsen som en fysisk entitet med udstrækning. Endelig gør overskriftens *kæmpetud* i dette tilfælde associationen med en kropslig næse uundgåelig.

4.2. Udvalgte næsefremstillinger

Hele forløbet før, under og efter tildelingen af – eller blot muligheden for tildelingen af – en næse kan være genstand for mediehistorier, hvor spekulationer, kommentarer, reaktioner og forklaringer såvel som selve nyheden om næsetildelingen konkurrerer om mediebrugernes opmærksomhed. Her rummer næsebegrebet et godt potentiale for iøjnefaldende og klikværdige overskrifter med kreative ordspil og finurlige referencerammer. Nedenfor ses spredte eksempler på overskrifter (med fed) og tilhørende underrubrikker (i kursiv) fra næsesager siden 2010:

- (1)   **Lang næse til Lene**
Der er hårde ord i vente, når Lene Espersen i morgen modtager kritik fra bl.a. støttepartiet DF for dårlige forklaring i Folketinget.
(Avisen.dk 2010, 3/11)

- (2)   **Lene E: Kartoffeltud eller lille næse**
I dag skal Lene Espersen tildeles en næse, men spørgsmålet er hvor stor den skal være.
(TV2.dk 2010, 4/11)

- (3)   **Lidegaard: »Jeg synes ikke, jeg fortjener en kæmpestor günther«**
Men klimaministeren erkender, at han har lavet en fejlvurdering.
(Politiken 2013, 30/5)

- (4)   **VIDEO Analyse: Annette Vilhelmsen står til voldsom næse**
DRs politiske redaktør Uffe Tang vurderer, at socialminister Annette Vilhelmsen står til en næse så stor, at hun kan lugte sig selv i nakken.
(DR.dk 2013, 6/12)

- (5) **En lille næse med et ekstra element af politisk blodtud**
Thorning får sin næse for at have svigtet sit ledelsesansvar som regeringschef. Det gør særlig ondt på en statsminister med Thornings problemer.
(Jyllands-Posten 2014, 17/1)
- (6) **Noget om næser**
Ole Rasmussen ser tilbage på en uge, hvor der var fokus på snudeskafter af varierende længder og – hvilket de færreste nok så komme – på græske venstrefløjspolitikers klædeskabe.
(Politiken 2015, 31/1)
- (7) **Holstein om Lundes næse: En ordentlig gynter**
TV: Esben Lunde Larsens (V) næse er i pinocchio-størrelsen, og det er næsten ikke muligt for en minister at komme tættere på at blive afsat. Det vurderer Altingets politiske kommentator, Erik Holstein.
(Altinget 2017, 6/4)
- (8) **Uffe Ellemann kaldte sine 80 politiske næser for hædersnæser**
Miljø- og fødevareminister Esben Lunde har fået en alvorlig næse af Folketinget og ærgrer sig over situationen. Rekordindehaveren af næser havde en noget anden tilgang til de politiske påtaler.
(DR.dk 2017, 6/4)
- (9) **Nu er der fodboldkultur i Folketinget: Historisk stor næse til minister kaldes gult kort**
Vi ved fra fodbold, at når man har fået et gult kort, så trækker man sig i hvert fald i de næste par tacklinger, der måtte komme, siger DF's ordfører efter såkaldt næse til minister.
(DenOffentlige, 6/4 2017)
- (10) **Sundhedsministeren udstyret med næse i mink-sagen**
Ministeren oplyste ikke Folketinget om mulig trussel mod coronavaccine – det udløser kritik fra bredt flertal
(Netavisen Pio, 4/12 2020)

- (11) **Mettes næse er blevet lang**
Regeringen og støttepartierne giver statsministeren en næse for sin rolle i Minksagen (Newbreak.dk 2022, 5/7)

Her er selvsagt tale om nogle af de mere farverige overskrifter fra perioden; det hører med til billedet at mange næseartikler forholder sig væsentligt mere afdæmpet og deskriptivt til emnet, fx:

- (12) **K afviser at støtte næse til Lene Espersen**
K siger på forhånd fra, men ellers er der selv hos borgerlige partier forståelse for kritik af Lene Espersen (K) for hendes svar i sagen om betaling til privat-hospitalerne (Kristeligt Dagblad 2010, 30/10)
- (13) **Regeringen og støttepartier giver statsministeren en næse**
Socialdemokratiet mener ikke, at statsministeren har begået fejl i minksag. Det er proceskritik, mener S.
(Nordjyske 2022, 5/7)

Det interessante ved eksempler som (1)-(11) er at de gennem begrebsmetaforik (Lakoff & Johnson 1980; Neagu 2013; Altohami 2019) tydeliggør hvilke slags konceptuelle frames den politiske næse bliver forstået og formidlet inden for, ud over dens denotative betydning. Framingen af den politiske næse sker selvfølgelig ikke kun i overskrifter, men også i løbende tekst i nyhedsartikler, analyser, debatstof mv., af journalister såvel som politiske aktører, kommentatorer og lægfolk, fx:

- (14) Et smalt politisk flertal i Folketinget er enige om at tildele tidligere skatteminister Troels Lund Poulsen et rap over fingrene i form af en politisk næse for sin rolle i skattesagen.
Trods borgerlig modstand kan Venstres Troels Lund Poulsen (V) skrive en næse på sit CV, efter et smalt flertal i Folketinget onsdag slog fast, at den tidligere skatteminister skal have den politiske røffel for sin rolle i den såkaldte skattesag.
(Berlingske 2015, 4/2)
- (15) Miljø- og fødevarerminister Esben Lunde Larsen fik 'en næse' i april.

Han har gået rundt med sin 'næse' siden og ligefrem udtrykt glæde over den. 'Næsen' havde 'lært ham meget,' sagde han.

Alle vidste, at det var løgn. Ikke bare fordi Miljø- og fødevarerministeren har det med at lyve. Men fordi alle ved, at sådan piber politikere, der forsøger at gøre sig mindre, når en vognstang er svinget deres vej.

Nu viser det sig, at den sag, Lunde Larsen fik sin 'næse' for, til lige burde have udstyret ham med æselører og dosmerhat, subsidiært fritaget ham for at møde i ministeriet.

(Ekstra Bladet 2017, 7/7)

- (16) En mindre næse blev sat på statsminister Mette Frederiksen af hendes eget parti og parlamentariske grundlag. Hun havde ifølge de fire partier det overordnede politiske ansvar for »den force-rede proces« på det afgørende møde, hvor det blev besluttet at slå alle mink ned, uden at der var styr på lovgivningen, uden at de deltagende ministre havde læst alle sagens dokumenter, uden der blev givet tid til en læsepause, og uden at beslutningen bagefter blev sendt tilbage til tjek hos Fødevarerministeriet.

Det er »meget kritisabelt«, mener S, R, SF og EL og udtrykker »en alvorlig kritik af statsministeren«. En advokatvurdering eller sag ved Rigsretten ser partierne ikke grundlag for, fordi Mette Frederiksen hverken vidste eller blev advaret om, at der manglede lovhjæmmel.

Videre konsekvenser har kritikken ikke. Som Folketingets Op-lysning skriver i et notat, er en næse alene »symbolsk« og »en form for irettesættelse«.

(Jyllands-Posten 2022, 5/7)

Hensigten her er ikke at forsøge en udtømmende analyse af hvordan den politiske næse omtales i medierne, men på baggrund af leksikalske valg knyttet til næsen i de forskellige sprogbrugseksempler jeg har givet i artiklen, er det muligt at udpege karakteristiske semantiske felter der indgår i framingen af næsen.

4.3. Fremtrædende frames

Først og fremmest har vi de relativt deskriptive, politisk-administrative fremstillinger af næsen som offentlig kritik, eksemplificeret ved udtryk

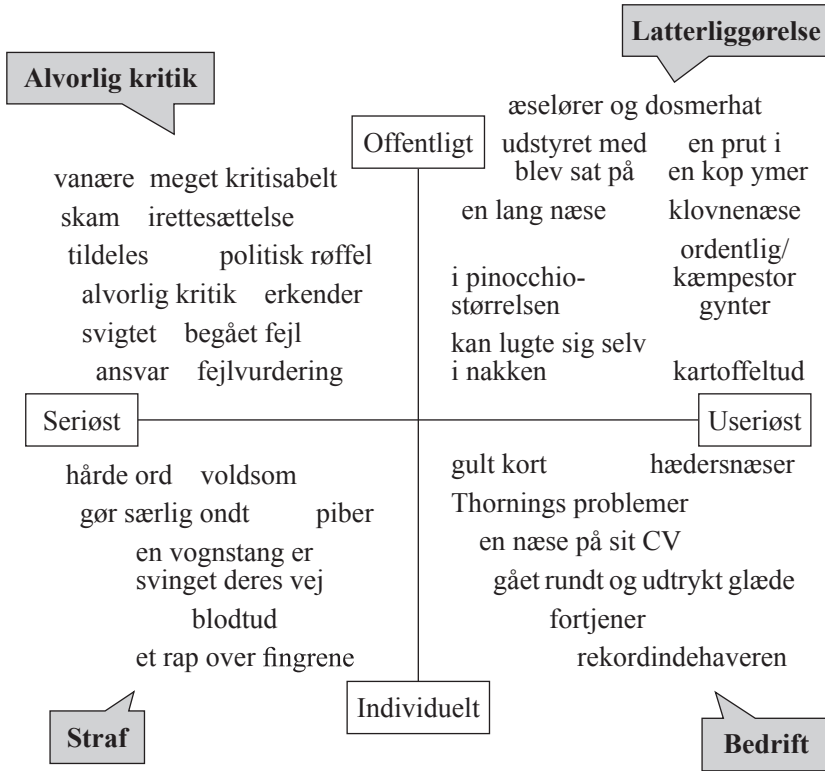
som *meget kritisabelt* (16), *alvorlig kritik* (16), *irettesættelse* (16), *ansvar* (16), *erkender* (3), *fejlvurdering* (3), *begået fejl* (13), *svigtet* (5), *tildele* (14), *tildeles* (2), *politiske røffel* (14) og – i forbindelse med flere artiklers etymologiske forklaringer – *skam* og *vanære*.

Endvidere er forskellige former for offentlig latterliggørelse som nævnt også en udbredt konceptualisering, hvilket i Holm (2017, jf. note 2) beskrives som næsens egentlige retoriske funktion. I de givne eksempler igennem artiklen er denne rammesætning realiseret ved fx *klovnenæse* (Sjællandske Nyheder 2022, 13/7), *lang næse* (1); (11), *kartoffeltud* (2), *en kæmpestor gånther* (3), *en ordentlig gynter* (7), *kan lugte sig selv i nakken* (4), *snudeskafter af varierende længder* (6), *i pinocchio-størrelsen* (7), *udstyret med* (10), *æselører og dosmerhat* (15), *blev sat på* (16). Bemærk her forskellen på at skrive at en næse fx *tildeles* (2), og at skrive at ministeren blev *udstyret med* den (10), eller den *blev sat på* (16), hvor kun førstnævnte uden videre er foreneligt med en irettesættelse, mens de to andre verbaler beskriver noget man kan gøre med papnæser og deslige.

Derudover er der en vis tendens til at næsen kan udmøntes som en personlig straf, hvilket kommer leksikalsk til udtryk i eksempelvis *hårde ord* (1), *voldsom* (4), *blodtud* (5), *gør særlig ondt* (5), *et rap over fingrene* (14), *piber* (15) og *en vognstang er svinget deres vej* (15).

Endelig ser vi eksempler på at næsen frames som en slags bedrift, enten et (politisk eller karrieremæssigt) nederlag/tilbageslag, eller vendt til det modsatte i fx en konkurrencepræget diskurs – eksempler omfatter formuleringer som *fortjener* (3), *en statsminister med Thornings problemer* (5), *hædersnæser* (8), *rekordindehaveren* (8), *gult kort* (9), *skrive en næse på sit CV* (14), *gået rundt med sin næse og ... udtrykt glæde over den* (15).

Samlet bevæger vi os på en skala fra framing af den politiske næse som et seriøst anliggende til et useriøst anliggende. På en anden akse bevæger vi os fra et offentligt perspektiv til et individuelt perspektiv. Disse inddelinger kan således illustreres grafisk i følgende koordinatsystem:

Figur 1: Framing af den politiske næse

Alvorlig kritik

I øverste venstre kvadrant finder vi den seriøse institutionelle framing af næsen, hvor modtageren tildeles den alvorligst mulige sanktion der ikke indebærer formelle embedsmæssige konsekvenser. Fællesnævneren er 'alvorlig kritik', og i den mest radikale variant er der tale om nedkaldelse af vanære og skam over modtageren. Det er i denne kvadrant at det mulige *hneisa*-ophav til næsen kan spores. Når næsen frames som alvorlig kritik, er den et klart offentligt anliggende. Modtageren får næsen for at have forbrudt sig mod (sider af) samfundet, og næsetildelingen fremstilles som en handling udført på vegne af samfundet og i samfundets interesse.

Straf

I nederste venstre kvadrant rammer næsen også hårdt, og framingen af den som 'straf' er i tråd med den basale begrebsmetafor 'diskussion er krig' (Lakoff & Johnson 1980). Her forstås næsen som et angreb eller en fare rettet mod modtageren af næsen. Det politiske spil træder i forgrunden, og perspektivet er seriøst, men nu individuelt i den forstand at fremstillingen fokuserer på oplevelsen og konsekvenserne hos modtageren og/eller giveren. Dette indebærer bl.a. at modtageren af næsen kan fremstå som den skadelidende, fx »Det gør særligt ondt på en statsminister med Thornings problemer« (5). Samtidig fremstilles giveren af næsen ikke nødvendigvis som politikere der handler i samfundets interesse, men som mere partikulære aktører med interesse i at skade/straffe modtageren, fx »Et smalt politisk flertal i Folketinget er enige om at tildele tidligere skatteminister Troels Lund Poulsen et rap over fingrene« (14).

Bedrift

I nederste højre kvadrant er perspektivet fortsat individuelt, mens irettesættelsens korrektive funktion træder i baggrunden. I stedet frames næsen som noget politikere kan opnå gennem deres ageren og karriere, som en slags klip i studentehuen og lignende diskutabile statussymboler som nogle opsøger, og andre helst undgår. Det kan indebære at næserne forherliges og endda gøres til et konkurrenceparameter, jf. fx Uffe Ellemann-Jensen som *rekordindehaver af hædersnæser*, eller de kan fremstilles negativt som tilbageslag eller udtryk for inkompetence og generelt som attributter der står i vejen for politikerens ambitioner og virke, jf. fx *gult kort og en næse på sit cv*. Denne framing af næsen underkender næsens alvor og fremhæver dens anekdotiske og underholdningsmæssige værdi med fokus på modtagerens reaktion på og håndtering af næsen og dens konsekvenser. Dermed er vi også ovre i den useriøse halvdel af koordinatsystemet. Denne forståelse knytter sig dels til begrebsmetaforik som 'politik som konkurrence' (fx Altohami 2019), dels til det generelle fænomen personalisering/persondyrkelse i politik (fx Rahat & Kenig 2018).

Latterliggørelse

I øverste højre kvadrant består irettesættelsen i offentlig latterliggørelse og udstillelse, og næsen som kropslig ekstremitet eller udklædningsrekvisit fremhæves på forskellige måder som morsom, fjollet, overdi-

mensioneret, klodset eller grotesk – som regel rettet mod modtageren af næsen, men det kan også være som kritik af selve praksissen med at uddele næser. Med referencen til Pinocchio gøres næsen til et symbol på indehaverens løgnagtighed, og udtrykket *en lang næse* og tilknyttede ordspil henviser til den hån og ydmygelse der kan være forbundet med at blive skuffet eller snydt. I denne framing af den politiske næse træder diskussionen af regelbrud og samfundsmæssige konsekvenser i baggrunden til fordel for kollektiv latterliggørelse og udstillelse. Næsen indskrives sig dermed i en lang tradition for politisk karikatur og satire (fx Hale 2020) og bidrager til en orientering af den offentlige debat mod karnevalisering af politik (fx Stainback 2012). Modtageren af næsen kan fremstå i mindre grad som en der har forbrudt sig mod samfundet, og i højere grad som en der har båret sig dumt ad og fortjener hån. Således bliver det perciperede offer i denne framing ikke nødvendigvis (kun) samfundet og dem der er ramt af politikerens regelbrud, men potentielt også politikerens selv, der bliver udstillet og latterliggjort. Denne relation kan fx illustreres med Pinocchio-referencerammen, der jævnligt optræder i forbindelse med politiske næser: Pinocchio gør sig ganske vist skyldig i at lyve, men har alligevel læserens/seerens ubetingede sympati, ikke mindst på grund af den hån han udsættes for af sine omgivelser. Endnu tydeligere er relationen i tilfælde hvor den politiske næse omtales som *en lang næse*: Modtageren af næsen konstrueres her – tilsigtet eller ej – som en godtroende sjæl der er blevet narret eller skuffet, altså et potentielt uskyldigt offer, mens skylden tilfalder ydre omstændigheder uden for nogens kontrol eller for den sags skyld giverne af næsen, som må have narret offeret.

Samlet set er mediernes fremstilling af den politiske næse præget af stor diversitet, fra et symbol på skam og vanære til pjattet politisk drilleri – ofte i samme åndedrag. Særligt bemærkelsesværdige er fremstillinger der, bevidst eller uforvarende, konceptualiserer næsen på måder der bagatelliserer irettesættelsen og de gerninger der har ført til den – eller bidrager til at løfte ansvaret væk fra modtageren af næsen og over på giveren eller ydre omstændigheder. Organiseringen af framingvalgene på en skala fra seriøst til useriøst og fra offentligt til individualiseret perspektiv afspejler relationer mellem velkendte politiske begrebsmetaforer og bevægelsesmønstre og illustrerer således også hvordan næsediskussionerne indgår i en almen politisk debatkultur. Her adskiller næsen sig imidlertid ved at framingen ikke synes at være entydigt koblet til fx politiske værdier og strategiske interesser, men i

lige så høj grad til en dyb og konventionaliseret uklarhed om hvad termen egentlig refererer til – ikke mindst om det er noget der kan sidde i midten af ansigtet, eller ej.

5. Konkluderende bemærkninger

Jeg har undersøgt den politiske næse fra et etymologisk og et framing-analytisk perspektiv og vist at de beskrivelser af næsens oprindelse man finder overalt i medie billedet, i et politisk opslagsværk og i Folketingets officielle ordforklaring, forekommer svagt underbyggede og ofte inkonsistente. Næsen stammer ifølge etablerede etymologiske forklaringer ikke fra det gammeldanske *nesæ*. Og hvis den gjorde, kunne man ikke uden problemer samtidig hævde at den stammer fra kropslige næseudtryk som *få en lang næse* og *dreje nogen en næse*, da der er tale om to forskellige leksemer med forskellig oprindelse. Når jeg alligevel peger på en indirekte forbindelse mellem den politiske næse og det længe uddøde *nesæ*, er det med udgangspunkt i beskrivelser fra omkring 1900 af bornholmske og jyske dialekter, hvor de beslægtede former *nesal/nese* angivelig er sammenfaldet med *næse* med bl.a. hybridbetydningen ‘beskæmmende irettesættelse’ som resultat. Der er ikke dokumentation for at dette sammenfald også er forekommet andre steder, men det er omvendt heller ikke utænkeligt. I alle tilfælde er sammenfaldet sandsynligvis sket en rum tid efter man begyndte at bruge ordet *næse* om tjenstlige irettesættelser, hvilket som nævnt er belagt fra 1787. Der er med andre ord næppe tale om egentlig oprindelse i gammeldansk *nesæ*, men måske en senere sammenbragt familierelation, der fx kan forklares inden for rammerne af folkeetymologi eller multiple source-leksikalisering. Samtidig kan man konstatere at der i mediers og autoritative kilders nutidige fremstillinger rutinemæssigt tales om den politiske næses sandsynlige – om ikke kategoriske – oprindelse i *nesæ*, og dermed er de facto-associationen mellem de to ord vanskelig at afvise. Dog synes denne forståelse og den tilhørende ‘skam’/‘vanære’-betydning ikke at have fæstnet sig dybt i den almindelige brug af næsebegrebet, idet den primært omtales som et sjovt, nørdet kuriosum i medie- og politik kredse, som fx denne Twitter-dialog illustrerer:

A: (kommenterer nyhed om en politisk næse) Oh no(se)! En NÆSE!!!! That’ll teach them!

B: Husk, at udtrykket stammer fra det gammeldanske »nesæ«, der betyder skam eller vanære!

A: er det rigtigt? Det er sgu en go' historie!

B: True story. #dkpol stopper aldrig med at overraske.
(Twitter 2016, 23/6)

Endelig har jeg på baggrund af en række overskrifter og tekstuddrag undersøgt hvordan næsen og dens aktører frames i medierne, og vist at framingen i stort omfang fremhæver forståelser af den politiske næse som (gestaltninger af) en kropslig næse. Dette er på den ene side i tråd med de etablerede etymologiske karakteristikker af næsen som irettesættelse, men på den anden side gøres forbindelsen mellem tjenstlige irettesættelser og den finurlige kropsdel så selvfølgelig at de ellers ret indlysende forskelle kan være svære at få øje på i mediernes fremstillinger. En konsekvens er at en politisk næse ofte fremstår som noget sjovt selvom den er alvorlig, og at den ofte fremstår som et personligt statussymbol selvom den er et offentligt anliggende. Mit håb er at denne undersøgelse kan bidrage til en mere nuanceret forståelse og fremstilling af næsen, også i medierne og blandt politikere og andre meningsdannere, således at vi fortsat kan have den til rådighed som et ikke-indgribende korrektivt redskab i den demokratiske proces, hvor næsen i højere grad mødes med respekt og alvor, og i mindre grad sidestilles med en prut i en kop ymer.

Litteratur

Faglitteratur og opslagsressourcer

- Altohami, W.M. The Game-Based Metaphorical Representations of the Arab Spring Revolutions in Journalistic Political Discourse, i: *Kalby studios / Studies about Languages* 35, s. 70-88, 2019.
- Ayers, D.M. *English Words from Latin and Greek Elements*. 2. udgave. Tuscon, 1986.
- Borchmann, Simon. Rammesætningen som typificeret handling i nyhedsanalysen, i: *NyS, Nydanske Sprogstudier* 45, s. 104-140, 2013.
- Bramsen, Joachim Bo. *Bevingede ord & aforismer: en citatordbog*. 1. udgave. København, 2001.
- Christensen, L.H. & R.Z. Christensen. *Dansk grammatik*. 4. udgave. Odense, 2019.

- DDO = *Den Danske Ordbog*. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Online: <https://ordnet.dk/ddo>
- De Smet, Hendrik, Lobke Ghesquière & Freek Van de Velde. *On Multiple Source Constructions in Language Change*. Philadelphia, 2015.
- DWDS = *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache*. Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften. Online: <https://www.dwds.de/>
- EBO = Espersens Bornholmsk Ordbog, se Espersen 1908.
- Entman, Robert. Framing : Toward Clarification of a Fractured Paradigm, i: *Journal of Communication* 43(4), s. 51-58, 1993.
- EONDS = *Etymologisk ordbog over det norske og det danske sprog*, se Falk & Torp 1906.
- Ernby, Birgitta. *Norstedts etymologiska ordbok*. Stockholm, 2008.
- Espersen, J.C.S. *Bornholmsk Ordbog*. København, 1908. Online: <https://bornholmskordbog.ku.dk/>
- Falk, Hjalmar & Alf Torp. *Etymologisk ordbog over det norske og det danske sprog*. Kristiania, 1906.
- Folketinget.dk. <https://www.ft.dk/da/folkestyret/regeringen/ministeransvar>. Senest tilgået 14/1 2023.
- GO = *Gammeldansk Ordbog*. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Online: <http://gammeldanskordbog.dk>
- Gregersen, Sune. *Early English modals: Form, function, and analogy*. Amsterdam, 2020.
- Gundersen, Helge. *Linjedansere og pantomime på sirkus : folkeetymologi som morfologisk omtolkning*. Oslo, 1995.
- Hale, Meredith McNeill. *The Birth of Modern Political Satire: Romeyn de Hooghe and the Glorious Revolution*. Oxford, 2020.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft. *Grammatik over det Danske Sprog*. København / Odense, 2011.
- Holm, N.L. Den retoriske næse. Center for Retorik, Aarhus Universitet, 2017. <https://cc.au.dk/center-for-retorik/blog/vis/artikel/den-retoriske-naese>. Senest tilgået 13/7 2022. (Ikke længere offentligt tilgængelig. Artiklens tekst kan dog rekvireres.)
- Katlev, Jan. *Politikens etymologisk ordbog*. København, 2000.
- Katlev, Jan. *folkeetymologi* i *Den Store Danske*. Lex.dk. Online: <https://denstore-danske.lex.dk/folkeetymologi>
- KO = *Kalkars Ordbog*. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Online: <https://kalkarsordbog.dk/>
- Lakoff, G. *The All New Don't Think of an Elephant: Know Your Values and Frame the Debate*. White River Junction, 2014.
- Lakoff, G. & M. Johnson. *Metaphors We Live By*. Chicago, 1980.
- MBO = Marckmanns Bornholmsk Ordbog, 1894. Online: <https://bornholmskordbog.ku.dk/>
- Neagu, M.-I. *Decoding Political Discourse: Conceptual Metaphors and Argumentation*. London, 2013.
- NEO = *Norstedts etymologiska ordbok*, se Ernby 2008

- ODS = *Ordbog over det Danske Sprog*. Online: <https://ordnet.dk/ods>
- PEO = *Politikens etymologisk ordbog*, se Katlev 2000.
- Rahat, Gideon & Ofer Kenig. *From Party Politics to Personalized Politics? Party Change and Political Personalization in Democracies*. Oxford, 2018.
- SAOB = *Svenska Akademiens Ordbok*. Online: <https://svenska.se/saob/>
- SEO = *Svensk Etymologisk Ordbok*. Projekt Runeberg. Online: <http://runeberg.org/svetym/>
- Skou, Kaare R. *Dansk politik A-Å: leksikon*. København, 2007.
- SO = *Svensk ordbok*. Svenska Akademien. Online: <https://svenska.se/so/>
- Stainback, Maya. *Carnivalization of Politics: The Presidency*, i: *Proceedings from the 20th Annual Illinois State University Conference*, s. 1-11, 2012. Preprint. https://pol.illinoisstate.edu/downloads/student-life/conferences/1AStainback_CarnivalizationOfPolitics_FinalDraft.docx. Senest tilgået 28/1 2023.
- Steen, J.J. & G.I. Reiter. *Tag bladet fra munden : En introduktion til politisk framing*. Frederiksberg, 2015.
- Stefánsson, Finn. *næse* i *Symbolleksikon*. Lex.dk. Online: <https://symbolleksikon.lex.dk/næse>
- Stortinget.no. <https://www.stortinget.no/no/Stottemeny/Ordbok/?diid=D>. Senest tilgået 4/2 2023.
- TTM = *Th. Teinnæs' Måloptegnelser, 1923-31*. Online: <https://bornholmskordbog.ku.dk/>

Medieindslag og -artikler

- Altinget 2017, 6/4. »Holstein om Lundes næse: En ordentlig gynter«. Af Tv-redaktionen. <https://www.altinget.dk/artikel/holstein-om-lundes-naese-en-ordentlig-gynter>. Senest tilgået 4/2 2023.
- Altinget 2017, 14/3. »Overblik: Her er de seneste ti års politiske næser«. Af Cecilie Gormsen. <https://www.altinget.dk/artikel/overblik-her-er-de-seneste-ti-aars-politiske-naeser>. Senest tilgået 26/1 2023.
- Altinget 2020, 27/6. »Næse for kritik: 59 næser på 30 år«. Af Patrick Blåbjerg Thomsen og Simon Egelund Hansen. <https://www.altinget.dk/artikel/naese-for-kritik-59-naeser-paa-30-aar>. Senest tilgået 14/1 2023.
- Avisen.dk 2010, 3/11. »Lang næse til Lene«. Af Jonas Sahl. https://www.avisen.dk/lang-naese-til-lene_136363.aspx. Senest tilgået 4/2 2023.
- Berlingske 2015, 4/2. »Troels Lund Poulsen får skattesags-næse«. Af Niels Brandt Petersen og Naja Dandanell. <https://www.berlingske.dk/politik/troels-lund-poulsen-faar-skattesags-naese>. Senest tilgået 4/2 2023.
- Berlingske 2022, 5/7a. »Regeringen og støttepartier giver statsministeren næse«. Af Ritzau. <https://www.berlingske.dk/politik/regeringen-og-stoettepartier-giver-statsministeren-naese-0>. Senest tilgået 14/1 2023.
- Berlingske 2022, 5/7b. »Hvis regeringen slipper med en næse, er den demokratiske skandale fuldbyrdet«. Af Leif Tullberg. <https://www.berlingske.dk/>

- kommentatorer/hvis-regeringen-slipper-med-en-naese-er-den-demokratiske-skandale. Senest tilgået 14/1 2023.
- DenOffentlige, 6/4 2017. »Nu er der fodboldkultur i Folketinget: Historisk stor næse til minister kaldes gult kort«. Af Nick Allentoft. <https://www.denoffentlige.dk/bloggere/ritzau-1/nu-er-der-fodboldkultur-i-folketinget-historisk-stor-naese-til-minister-kaldes-gult-kort>. Senest tilgået 4/2 2023.
- Der Nordschleswiger 2022, 5/7. »Was ist eine „Nase“?«. Af Ritzau/WT. <https://www.nordschleswiger.dk/de/daenemark-politik/was-ist-nase>. Senest tilgået 4/2 2023.
- DR.dk 2012, 2/4. »Svensk Riksdag vil uddele danske næser«. Af Ritzau. <https://www.dr.dk/nyheder/udland/svensk-riksdag-vil-uddele-danske-naeser>. Senest tilgået 4/2 2023.
- DR.dk 2013, 12/6. »Derfor får politikerne en næse«. Af Lene Steinbeck. <https://www.dr.dk/nyheder/kultur/kulturklubber/derfor-faar-politikerne-en-naese>. Senest tilgået 14/1 2023.
- DR.dk 2013, 6/12. »VIDEO Analyse: Annette Vilhelmsen står til voldsom næse«. Af Jakob Skov Jakobsen. <https://www.dr.dk/nyheder/politik/video-analyse-annette-vilhelmsen-staar-til-voldsom-naese>. Senest tilgået 4/2 2023.
- DR.dk 2017, 4/4. »Hvad søren sker der, når en minister får en næse?« Af Emma Toft. <https://www.dr.dk/nyheder/politik/hvad-soeren-sker-der-naar-en-minister-faar-en-naese>. Senest tilgået 26/1 2023.
- DR.dk 2017, 6/4. »Uffe Ellemann kaldte sine 80 politiske næser for hædersnæser«. Af Rikke Caroline Carlsen. <https://www.dr.dk/historie/danmarkshistorien/uffe-ellemann-kaldte-sine-80-politiske-naeser-haedersnaeser>. Senest tilgået 4/2 2023.
- DR.dk 2019, 20/2. »Fiskeriminister får stor næse for ikke at lytte til Folketinget i muslingestrid«. Af Rikke Gjør Mansø. <https://www.dr.dk/nyheder/politik/fiskeriminister-faar-stor-naese-ikke-lytte-til-folketinget-i-muslingestrid>. Senest tilgået 14/1 2023.
- Ekstra Bladet 2017, 7/7. »Esben Lunde igen: Ingen vil savne ham«. Af Mads Kastrup. <https://www.berlingske.dk/politik/troels-lund-poulsen-faar-skattesags-naese>. Senest tilgået 4/2 2023.
- Ekstra Bladet 2022, 5/7. »Lang næse: Mette og Mogens slipper med kritik«. Af Brian Weichardt og Bertil B. Fruelund. <https://ekstrabladet.dk/nyheder/politik/danskpolitik/lang-naese-mette-og-mogens-slipper-med-kritik/9328373>. Senest tilgået 14/1 2023.
- France24 2022, 2/11. »Mette Frederiksen, the face of the anti-immigration left in Denmark«. Af AFP. <https://www.france24.com/en/live-news/20221102-mette-frederiksen-the-face-of-the-anti-immigration-left-in-denmark>. Senest tilgået 4/2 2023.
- Fyens Stiftstidende 2010, 12/11. »Hva' f... er meningen med »en næse«?!«. Af Line Olesen. <https://fyens.dk/artikel/hva-f-er-meningen-med-en-naese>. Senest tilgået 14/1 2023.
- Information 1998, 10/2. »Næser ad libitum«. Af Jørn Lund / 'Professor Higgins'. <https://www.information.dk/1998/02/naeser-libitum>. Senest tilgået 14/1 2023.

- Jyllands-Posten 2014, 17/1. »En lille næse med et ekstra element af politisk blodtud«. Af Christine Cordsen. <https://jyllands-posten.dk/indland/ECE6415471/en-lille-naese-med-et-ekstra-element-af-politisk-blodtud>. Senest tilgået 4/2 2023.
- Jyllands-Posten 2021, 28/5. »Både Jeppe Kofod og regeringen får næse i sagen om Syrien-børn«. Af Ritzau. <https://jyllands-posten.dk/politik/ECE13015075/baade-jeppe-kofod-og-regeringen-faar-naese-i-sagen-om-syrienboern/>. Senest tilgået 14/1 2023.
- Jyllands-Posten 2022, 5/7. »Mette Frederiksens nye næse er på størrelse med Joy Mogensens fodboldtud«. Af Nikolaj Rytgaard, Mads Bonde Broberg og Michael Hjøllund. <https://jyllands-posten.dk/politik/ECE14215768/mette-frederiksens-nye-naese-er-paa-stoerrelse-med-joy-mogensens-fodboldtud/>. Senest tilgået 4/2 2023.
- Kristeligt Dagblad 2010, 30/10. »K afviser at støtte næse til Lene Espersen«. Af Ritzau. <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/k-afviser-stoette-naese-til-lene-espersen>. Senest tilgået 4/2 2023.
- Kristeligt Dagblad 2014, 27/1. »Fantasi og næser«. Af Johannes Nørregaard Frandsen <https://www.kristeligt-dagblad.dk/bagsiden/fantasi-og-naeser>. Senest tilgået 14/1 2023.
- Netavisen Pio, 4/12 2020. »Sundhedsministeren udstyret med næse i mink-sagen«. Af Jan Kjærgaard. <https://piopio.dk/sundhedsministeren-udstyret-med-naese-i-mink-sagen>. Senest tilgået 4/2 2023.
- Newbreak.dk 2022, 5/7. »Mettes næse er blevet lang«. Af Niels Nedergaard, Ritzau. <https://newsbreak.dk/politik/mettes-naese-er-blevet-lang/910822/>. Senest tilgået 4/2 2023.
- Nordjyske 2022, 5/7. »Regeringen og støttepartier giver statsministeren en næse«. Af Ritzau Politik. <https://nordjyske.dk/nyheder/politik/regeringen-og-stoettepartier-giver-statsministeren-naese/3089840>. Senest tilgået 4/2 2023.
- Politiken 2013, 30/5. »Lidegaard: »Jeg synes ikke, jeg fortjener en kæmpe stor gånther««. Af Jakob Stig Jørgensen. <https://politiken.dk/indland/politik/art5498323/Lidegaard-»Jeg-synes-ikke-jeg-fortjener-en-kampestor-gunther«>. Senest tilgået 4/2 2023.
- Politiken 2014, 24/1. »Her er forklaringen på den næse, alle taler om«. Af Mathias Ørsborg Johansen. <https://politiken.dk/indland/politik/art5499084/Her-er-forklaringen-pa-den-naese-alle-taler-om>. Senest tilgået 14/1 2023.
- Politiken 2015, 31/1. »Noget om næser«. Af Ole Rasmussen. <https://politiken.dk/magasinet/sketiugen/art5563262/Noget-om-naeser>. Senest tilgået 4/2 2023.
- Sjællandske Nyheder 2022, 13/7. »Debat: En lang næse!«. Af Christian 'Chrumme' Christensen. <https://www.sn.dk/roedovre-kommune/debat-en-lang-naese-2/>. Senest tilgået 14/1 2023.
- TV2.dk 2010, 4/11. »Lene E: Kartoffeltud eller lille næse«. Af 'kris'. <https://nyheder.tv2.dk/2010-11-04-lene-e-kartoffeltud-eller-lille-naese>. Senest tilgået 4/2 2023.
- TV2.dk 2020, 3/12. »Heunicke får næse for minksagen«. Af Maiken Brusgaard Christensen. <https://nyheder.tv2.dk/politik/2020-12-03-heunicke-faar-naese-for-minksagen>. Senest tilgået 14/1 2023.

- TV Midtvest 2017, 6/4. »Esben Lunde Larsen får alvorlig næse af Folketinget«. Af Alexandra Lund Lysgaard. <https://www.tvmidtvest.dk/midt-og-vestjylland/esben-lunde-larsen-far-alvorlig-naese-af-folketinget>. Senest tilgået 14/1 2023.
- Twitter 2016, 23/6. »Oh no(se)! En NÆSE!!!! That'll teach them!«. Opslag af Peter Kofod. <https://mobile.twitter.com/peterkofod/status/745940666191056896>. Senest tilgået 4/2 2023.
- Vejle Amts Folkeblad 1991, 10/5. »Uffe Ellemann-Jensen med næse«. Illustration af Arne Sørensen. <http://www5.kb.dk/images/billed/2010/okt/billeder/object365395/da/>
- Vejle Amts Folkeblad 2017, 5/4. »Det skal du vide om politiske næser«. Af Tommy Byrne. [https://vafo.dk/artikel/det-skal-du-vide-om-politiske-naeser-2017-4-5\(2\)](https://vafo.dk/artikel/det-skal-du-vide-om-politiske-naeser-2017-4-5(2)). Senest tilgået 14/1 2023.